

Őİİ-SÜNNİ POLEMİĞİNDE EBŪ TÂLİB VE DİNİ KONUMU

Halil İbrahim Bulut, Araştırma Yayınları,
Ankara, Nisan-2011, 269 s.

Habib KARTALOĞLU*

Mekke toplumunda önemli roller üstlenmiş olan EbŪ Tâlib, yaşadığı toplumda itibar sahibi, sözü dinlenen ve Haşimoğullarının da liderliğini üstlenmiş önemli siyasi liderlerden biridir. O, yaşadığı toplumun siyasi yapısını iyi kavramış bir lider olarak hem nübŪvvet döneminde hem de nübŪvvet öncesi dönemde Hz. Peygamber'e her konuda destek çıkmıştır. EbŪ Tâlib'in Mekke müşrik toplumdaki siyasi ve sosyal konumu, nübŪvvetin ilk yıllarında MüslŪmanlara, özellikle de Hz. Peygamber'e karşı yapılan saldırıların sınırlı oranlarda kalmasına neden olmuş ve Hz. Peygamber'e daha rahat hareket etme imkânı da sağlamıştır.

İslam tarihinde önemli şahsiyetlerden olan EbŪ Tâlib, sosyal, siyasi ve dini nedenlerden dolayı siyasi istismar aracı olarak hedef gösterilmiştir. Bir taraftan Emeviler ile Haşimoğuları arasındaki iktidar mücadelelerinde diğer yönden ise Sünniler ile Őiiler arasındaki mezhepsel çatışmalarda EbŪ Tâlib, siyasi istismar aracı olarak kullanılmıştır. Gruplar arası tartışmalar onun şahsiyeti, Mekke toplumundaki konumu ve tarihi kişiliğinden ziyade son nefesinde iman edip etmediği hususunda yoğunlaşmıştır. EbŪ Tâlib'in imanı konusu tarihin her döneminde tartışıla gelmiş ve konu hakkında müstakil eserler telif edilmiştir. Konu bu yönüyle güncelliğini günümüze kadar devam ettirmiştir. Őii gelenekte EbŪ Tâlib'in imanı konusu o denli önemsenmiştir ki bu sahada müstakil bir eser veya bir risale ya da eserlerinde bu hususa değinmeyen hiçbir alim bulunmamaktadır. Sünni gelenekte ise Hz. Peygamber'in ebeveyni konusuna

---

* Arř. Gör, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat FakŪltesi, İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı
(hkartaloglu@sakarya.edu.tr)

ehemmiyet verilmiş, nadir de olsa Ebû Tâlib hakkında eser kaleme alınmıştır.

Ülkemizde Hz. Peygamber'in ebeveyninin dini konumunu ele alan müstakil çalışmalar yapılmış olmakla birlikte¹ Ebû Tâlib'i ilk dönem kaynakları çerçevesinde araştırılması, hayatı, sözleri, şiirleri ve Hz. Peygamber'le olan ilişkileri bağlamında imanı konusundaki tartışmalara açıklık getirilmeye çalışılmamıştır. Şii-Sünnî paradig-mada bir polemik konusu haline getirilmiş ve siyasi istismar aracı yapılmış Ebû Tâlib gibi tarihi bir şahsiyeti çalışmanın oldukça prob-lemli olduğunu belirten Bulut, çalışmasını İslam Mezhepleri Tarihi biliminin uyguladığı tasviri/betimleyici metotla ele almıştır. Yani konu hakkında lehte ve aleyhte ortaya konulan kanaatleri delilleriy-le izah etme amacını benimsemiştir. Bulut'un eseri, hem akademik bir çalışma olması hem de konuyla alakalı farklı kanaatleri tarafsız bir bakışla ortaya koyması bakımından sahasındaki müstakil eser-lerin başında gelmektedir.

Halil İbrahim Bulut tarafından kaleme alınan ve *Şii-Sünnî Pole-miğinde Ebû Tâlib ve Dinî Konumu* adını taşıyan bu çalışma, giriş, üç temel bölüm, sonuç ve Kaside-i Şi'biyye ve tercümesi olan ek-1'den oluşmaktadır.

Eserin giriş kısmında yazar, çalışmanın amacı, metodu ve Ebû Tâlib'in dini konumu hakkında yazılan eserler hakkında bilgi ver-mektedir. Bu bağlamda ilk olarak yazar Ebû Tâlib'in imanı konusu-nun tarihsel bir mesele olmakla birlikte niçin tarihi süreç içerisinde sürekli güncel kalmasının sebepleri üzerinde durmuştur. Daha son-ra eserin yazılış amacı ve eserin ortaya çıkmasında takip edilen İsl-am Mezhepleri Tarihinin usul ve metodu hakkında bilgiler verilmiş-tir. Ebû Tâlib'in dini konumu hakkında yazılan eserlerin yekûnu-nun ne kadar olduğunu kesin olarak bilinmediğini belirten yazar konuyla alakalı matbu ve biyografi kaynaklarında geçen eserleri iki başlık altında vermiştir.

Ebû Tâlib'in Hayatı ve Şahsiyeti adlı **birinci bölüm** iki ana baş-lık ve buna bağlı olan alt başlıklardan oluşmaktadır. Ebû Tâlib'in

¹ Mustafa Akçay, Hz. Peygamber'in Anne-Babasının Dinî Konumu, İzmir, 2005.

tarihi kişiliği ve şahsiyetinin ele alındığı bu bölüm, ilk dönem tarih ve siyer kaynakları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu bölümde önemine binaen öncelikle Ebû Tâlib'in babası Abdülmuttalib hakkında bilgiler verilmiş; onun Hz. Peygamber'e karşı olan sevgisi ve Hz. Peygamber'in babası Abdullah ile ana-baba bir kardeş olan Ebû Tâlib'e vasiyeti üzerinde durulmuştur. Daha sonra konu, Ebû Tâlib'in bi'setten önceki hayatı: nesebi, isimleri, evlilik hayatı, çocukları, ticaret hayatı ve Hz. Peygamber'i himayesine alması gibi alt başlıklar halinde incelenmiştir. Ebû Tâlib'in bi'setten sonraki hayatı ise daha çok peygamberlik vazifesini yerine getirmekle görevlendirilmiş olan yeğeni ile olan ilişkileri çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda yazar, Ebû Tâlib'in Hz. Peygamber'e sahip çıkması, müşriklerin taleplerine karşı tutumu, boykot yıllarındaki gayretleri, vasiyetleri, ölümü ve mirası gibi konularda ayrıntılı bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde Ebû Tâlib'in Mekke toplumundaki siyasi, sosyal ve ekonomik konumu ele almıştır. Ayrıca yazar şairliğine ve şiirleriyle Hz. Peygamber'i desteklemesi konusuna ehemmiyet vermiştir.

Ebû Tâlib'in Dinî Konumu adlı **ikinci bölüm**, dört ana başlık ve buna bağlı olan alt başlıklardan oluşmaktadır. Yazar bu bölümde Ebû Tâlib'in kâfir veya mümin olarak öldüğünü savunanların görüşlerini ele alır. Öncelikle yazar, Ebû Tâlib'in küfür üzere öldüğünü savunanların nakli delil olarak ileri sürdükleri bazı ayetlerin nüzul sebepleri ve onun aleyhinde nakledilen bazı hadisleri verir. Daha sonra bu rivayetlere yöneltilen eleştirileri açıklar. Diğer taraftan yazar, Ebû Tâlib'in kâfir olarak öldüğünü iddia edenlerin akli delil olarak önemli deliller ortaya koyamadıklarını ve onların nakli delilleri gerekçe göstererek mantikî delillere ihtiyaç duymadıklarını belirtir. Buna rağmen yazar, Ebû Tâlib'in küfür üzere öldüğünü savunanların onun hayatından hareketle bazı akli deliller ileri sürdüklerini de açılar. Bu delilleri onun namaz kılmadığı, cenaze namazının kılınmadığı, Ebû Tâlib'in mirasını Müslüman olmayan oğullarına vermesi ve Araplarda var olan hamiyet anlayışı şeklinde tasnif eden yazar, öne sürülen deliller ve eleştirileri hakkında bilgi verir.

İkinci olarak yazar Ebû Tâlib'in mümin olarak öldüğünü ileri sürülenlerin nakli ve akli delillerini detaylı bir şekilde ele alır. Yazar, Şii gelenekte Ebû Tâlib'in imanı konusunda mutlak bir kanaat olmakla

birlikte Şii ulemanın çalışmalarında mutlaka Ebû Tâlib'in aleyhine ileri sürülen iddiaları cevaplandırma gayreti içerisinde girdiklerini belirtir. Bu bağlamda Şii ulema, naklî delil olarak bol miktarda malzeme ortaya koymuştur. Ancak yazar bu malzemenin kahir ekseriyetinin imamlara dayanan rivayetler olduğunu belirtir. Daha sonra yazar Ebû Tâlib'in iman üzere öldüğünü savunanların naklî delil olarak ileri sürdükleri ayetleri ve hadisleri detaylı bir şekilde ele almaktadır. Burada yazar sadece Şeyh Saduk ve Şeyh Müfid gibi Şii geleneğe mensup âlimlerin değil, Sünnî geleneğe mensup bazı âlimlerin de bu kanaate sahip olduğunu belirtir. Ayrıca Ebû Tâlib'in iman üzere öldüğünü savunanların onun hayatı ile ilgili her bir olayı, söz ve şiirlerini, Hz. Peygamber ve Müslümanlara karşı tutumunu aklî deliller olarak sunduklarını belirten yazar, bu delilleri imkânlar ölçüsünde tasnif edip açıklar. Ayrıca Ebû Tâlib'in gerçek bir mümin olmakla birlikte kalbindeki imanı birçok sebepten dolayı gizlediğini iddia edenlerin aklî ve naklî delillerine yer verilmiştir. Son olarak bu bölümde yazar, Şîa'ya mensup olmayan ancak Ebû Tâlib hakkında ortaya atılan olumsuz görüşlerden rahatsız olup onun dini konumu hakkında çekimser kalanlar hakkında bilgi verir. Yazar konuyla alakalı lehte ve aleyhteki bütün delilleri telif etmeye çalışan âlimler arasında Berzenci ve Ahmed Feyzi Çorumî gibi âlimlerin olduğunu belirtir.

İmanın Hakikati ve Mezhepler Tarihi Kapsamında Ebû Tâlib'in Dinî Konumu adlı **üçüncü bölüm**, üç ana başlık ve buna bağlı alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümün ilk kısmında yazar, iman mahiyeti, tanımı ve şartlarıyla alakalı olarak İslam âlimlerinin görüşlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda yazar, iman mahiyeti konusunda İslam âlimlerinin görüşleri ile Ebû Tâlib'in konumu arasında nasıl bir bağlantı kurulabileceği üzerinde durmuştur. Daha sonra Ebû Tâlib'in imanı meselesi tarihi süreç içerisinde sadece dinî bir tartışma olarak kalmayıp siyasete malzeme edilmesinden dolayı yazar, konuyu İslam mezhepleri arasındaki siyasi tartışmalar ekseninde ele almıştır. Burada yazar Emevî-Haşimî siyasi mücadelesine dikkat çekmiş ve Muâviye'nin Hz. Ali ve taraftarları aleyhine yürüttüğü siyaset üzerinde durmuştur. Bu bölümde son olarak yazar, Hz. Peygamber'in yakınlarına hakaret etmenin dini hükmünün ne olduğu konusunu ele almıştır.

Sonuç bölümünde yazar, çalışmada vardığı sonuçları genel bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Ek-1 de ise Ebû Tâlib'in hem edebi kişiliğini ortaya koyan hem de fikri dünyası hakkında önemli ipuçları veren Kaside-i Şî'biye ve Tercümesi verilmiştir.

Netice itibariyle bu çalışmada Ebû Tâlib gibi İslam mezhepleri arasında siyasi istismar aracı yapılmış bir şahsiyetin ilk dönem kaynakları dikkate alınarak tanıtımı yapılmış; onun hayatı, şiirleri ve Hz. Peygamber'le olan ilişkileri çerçevesinde imanı konusundaki tartışmalara açıklık getirilmiştir. Ayrıca onun lehinde ve aleyhinde ortaya konulan kanaatler delilleriyle izah edilmeye çalışılmıştır. Eserde İslam Mezhepleri Tarihi metodolojisi takip edildiğinden dolayı bir kanaat belirtmekten uzak durulmuştur. Bu sebeple de Ebû Tâlib'in hayatı ve dini konumu hakkında farklı kanaatleri delilleriyle ortaya koyan bu eserin hem ülkemizde konusuyla ilgili akademik düzeyde önemli bir boşluğu dolduracağı hem de mezhepler arası siyasi malzeme haline getirilen Ebû Tâlib gibi önemli bir şahsiyetin doğru anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.